

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 7 april 2022

Mål nr

B 779-21

PARTER

Klagande

HN

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CB

Motparter

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. Sekretess NN2

Sekretess

Ombud och målsägandebiträde: Juristen JK

SAKEN

Oaktsam våldtäkt

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2021-01-08 i mål B 2564-20

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom så att HN frikänns och skadeståndsyckandet lämnas utan bifall.

HN befrias också från skyldigheten att betala avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond.

Det som hovrätten har beslutat om sekretess ska fortsätta att gälla.

Bestämmelsen i 35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämplig på de uppgifter som har lagts fram vid Högsta domstolens förhandling inom stängda dörrar och som kan röja Sekretess NN2:s och Sekretess NN8:s identitet. Detsamma gäller i fråga om uppgifterna om Sekretess NN2:s identitet i partsbilagan till denna dom.

CB ska få ersättning för försvaret av HN i Högsta domstolen med 23 738 kr. Av beloppet avser 14 420 kr arbete, 3 960 kr tidspillan, 610 kr utlägg och 4 747,50 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

JK ska få ersättning för sitt biträde åt Sekretess NN2 i Högsta domstolen med 27 251 kr. Av beloppet avser 12 978 kr arbete, 5 940 kr tidspillan, 2 883 kr utlägg och 5 450,25 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HN har yrkat att Högsta domstolen frikänner honom och ogillar skadeståndsyrkandet, i vart fall lindrar påföljden och sätter ned skadeståndet.

Riksåklagaren och Sekretess NN2 har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Åklagaren väckte åtal mot HN för våldtäkt med följande gärningspåstående.

HN har genomfört ett samlag och annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag med målsäganden NN2 som inte deltog frivilligt. Det hände någon gång den 30 maj 2020 på [...]. NN2 deltog i samlaget och den sexuella handlingen som en följd av att HN använt våld genom att ha fört målsägandens hand till sitt könsorgan samt genom att ha tryckt ned och hållit fast målsägandens huvud mot sitt könsorgan och fört in detta i hennes mun. Han har herefter även genomfört ett vaginalt samlag med henne och då urinerat i henne. HN har även utnyttjat att målsäganden på grund av sömn och med hänsyn till omständigheterna i övrigt befunnit sig i en särskilt utsatt situation. HN begick gärningen med uppsåt.

2. I andra hand gjorde åklagaren gällande ansvar för oaktsam våldtäkt med följande gärningspåstående.

HN har genomfört ovan angiven gärning och varit grovt oaktsam beträffande omständigheten att målsäganden NN2 inte deltog frivilligt.

3. Åklagaren påstod även ansvar för våldtäkt, alternativt oaktsam våldtäkt, mot samma målsägande i fråga om en händelse den 30 april 2020.

4. Tingsrätten frikände HN från åtalet och avslog målsägandens skadeståndsyrkande. Åklagaren och målsäganden överklagade domen såvitt avsåg oaktsam våldtäkt den 30 maj 2020.

5. Hovrätten har inte funnit utrett att målsäganden befann sig i en särskilt utsatt situation, inte heller att urineringen skedde avsiktligt och var en del av en sexuell handling. Men i övrigt har hovrätten funnit styrkt att HN, utan att målsäganden deltog frivilligt, genomförde samlag och annan sexuell handling, som i fråga om kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Enligt hovrätten borde HN ha insett risken för att målsäganden inte deltog frivilligt i de sexuella handlingarna. Eftersom HN inte förvissade sig om att hon ville delta, agerade han enligt hovrätten oaktsamt och så klandervärt att handlandet är att bedöma som grovt oaktsamt (s.k. omedveten oaktsamhet). Hovrätten har ansett att gärningen inte är mindre allvarlig. HN har därmed dömts för oaktsam våldtäkt och skadeståndsyrkandet har bifallits.

6. Riksåklagaren har i Högsta domstolen förklarat att hon ansluter sig till den bedömning som hovrätten gjort.

Frågan i målet

7. Frågan i målet är om HN ska anses ha varit omedvetet oaktsam och – om så är fallet – om denna oaktsamhet är sådan att den ska bedömas som grov och han därför ska dömas för oaktsam våldtäkt.

Våldtäkt och oaktsam våldtäkt

8. För våldtäkt döms enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken den som med en person som inte deltar frivilligt genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivilligheten har kommit till uttryck genom ord eller

handling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt när deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning. Straffet för våldtäkt är fängelse i lägst två år och högst sex år.

9. Den som begår en gärning som avses i 1 § och är grovt oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt, döms enligt 1 a § för oaktsam våldtäkt. Straffet för oaktsam våldtäkt är fängelse i högst fyra år. Om gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig, ska det dock inte dömas till ansvar.

Närmare om oaktsam våldtäkt

10. Straffstadgandet för oaktsam våldtäkt tar huvudsakligen sikte på s.k. medveten oaktsamhet, dvs. ett fall där det är utrett att gärningsmannen faktiskt misstänkte att den andra personen inte deltog frivilligt.

11. Lagstiftningen utesluter i och för sig inte att straffansvar aktualiseras också i ett fall där gärningsmannen inte misstänkte att den andra personens deltagande var ofrivilligt men borde ha förstått det. Gärningsmannen klandras i så fall för att inte ha skaffat sig kunskap om hur det förhöll sig, trots att detta borde ha gjorts (jfr "Övernattningen" NJA 2019 s. 668 p. 28). Ansvar är emellertid avsett att omfatta bara de mer allvarliga formerna av en sådan omedveten oaktsamhet. Detta kommer till uttryck i kravet på att gärningsmannen måste ha varit grovt oaktsam. Enligt vad som uttalas i förarbetena ska det för straffansvar då vara fråga om ett påtagligt straffvärt handlande, där gärningsmannen verkligen borde ha insett risken för att deltagandet var ofrivilligt (jfr SOU 2016:60 s. 269 f. och 443 och prop. 2017/18:177 s. 48 f. och 84 f.).

12. Allmänt sett finns det alltså endast ett begränsat utrymme för att bedöma omedveten oaktsamhet som grov. Det måste således röra sig om ett kvalificerat och markant avsteg från det aktsamhetskrav som kan ställas i den

föreliggande situationen. Oaktsamheten ska framstå som påfallande klandervärd.

13. Som framgår av lagtexten ska oaktsamheten avse just det förhållandet att den andra personen inte deltog frivilligt i den sexuella handlingen. I det enskilda fallet får denna bedömning ta sin utgångspunkt i vad som är utrett om gärningen och omständigheterna kring denna. Av särskild betydelse är vilka tecken som fanns på att den andra personen inte deltog frivilligt och vad gärningsmannen kunde ha uppmärksammat om detta, liksom hur personernas relation och tidigare samvaro har gestaltat sig. Det är åklagaren som har bevisbördan för att omständigheterna var sådana att gärningsmannen borde ha insett att den andra personen inte deltog frivilligt.

14. För att det ska vara fråga om en straffbar oaktsamhet krävs att denna bedöms som så klandervärd att den är straffvärd. I det sammanhanget ska noteras att straffskalan för oaktsam våldtäkt inte omfattar böter utan endast fängelse. Vid valet av påföljd för oaktsam våldtäkt finns det också en presumtion för fängelse (se ”Oaktsamhet och art” NJA 2021 s. 536).

Bedömningen i detta fall

15. HN och målsäganden har känt varandra sedan ett tag och började umgås regelbundet i februari 2020. De var vänner men träffades huvudsakligen för sexuell samvaro, men samvaron brukade även bestå i att de pratade, såg på film m.m. Före händelsen den 30 maj 2020 hade de setts kanske sju gånger. De pratade inte om hur de ville ha det utan prövade sig mest fram. Det brukade alltid börja med att hon utförde oralsex. Målsäganden har beskrivit deras relation som mjuk och romantisk.

16. När de kontaktade varandra den 30 maj bestämdes att de som vanligt skulle träffas hemma hos HN, de nämnde inget om att de skulle ha sex men båda var införstådda med det. HN var berusad. Denna gång blev det hårdare

än vanligt. Vid ett tillfälle när målsäganden satt på honom tog han ett strypgrepp. Detta gillade hon inte, så hon tog försiktigt på hans axel för att visa att hon inte ville och då slutade han omedelbart. Annars deltog hon frivilligt i de sexuella handlingarna. Efter genomfört samlag somnade de båda.

17. I fråga om de åtalade sexuella handlingar som därefter förekom har målsäganden berättat i huvudsak följande. Hon vaknade sedan till av att HN tog hennes hand till sitt könsorgan. Eftersom hon var trött och blev överrumplad, hängde hon inte riktigt med. Men hon ville inte göra honom upprörd eller skapa problem, hon gillar inte konflikter. Hon tänkte därför att han skulle få oralsex och utlösning och sedan fortsätta sova, men det blev mer. Hon kände nu inte igen honom, det hela verkade väldigt aggressivt. Det kan ha varit så att han var mycket upphetsad. Han tog hennes hår som en boll i ett hårt grepp och tryckte kraftigt ner hennes huvud till könsorganet. Hon sög men gjorde det inte självmant utan han styrde själv helt. Han fick använda kraft och när han någon gång lättade lite på greppet så blev hon passiv. Hon försökte stanna upp med huvudet men han hade kontroll över det och han satt också vid något tillfälle gränsle över hennes bröst. Hon var passiv och rädd för att han skulle bli arg om hon sade till. Det var nästan som att hon inte ville att han skulle förstå att hon inte var med på det, och hon är inte heller säker på att han förstod. Efter oralsexet försökte han tränga in i henne vaginalt flera gånger innan det lyckades, också då var hon passiv. Det gjorde så ont att hon somnade. Hon vaknade sedan av att han urinerade i henne. Han gick på toaletten. När han kom tillbaka sade han förlåt. Hon tror inte att han avsiktligt urinerade på detta sätt, men det var upprörande.

18. HN har förklarat att han var kraftigt berusad och inte minns så mycket av händelsen. Han kommer ihåg det första samlaget, då han tog ett strypgrepp men släppte när målsäganden protesterade. När det gäller de senare sexuella handlingarna, sedan de hade sovit, har han ett visst minne av att han hade

handen i hennes hår och att hon utförde oralsex på honom. Han har framhållit att han inte höll i håret för att hålla fast henne utan för att han gillar att ha tag i något för att kunna styra utförandet lite. Om målsäganden hade sagt ifrån på något sätt, som hon gjorde med strypgreppet, hade han slutat på en gång.

19. Genom målsägandens uppgifter, som HN inte ifrågasatt och som också stöds av övrig utredning, är det styrkt att hon inte deltog frivilligt i det samlag och oralsex som åtalet omfattar. Vid oralsexet betvingades hon också delvis med sådan handgriplighet att detta får anses som våld i den mening som avses i 6 kap. 1 § brottsbalken.

20. Som tingsrätten och hovrätten har konstaterat är det inte utrett att HN faktiskt misstänkte att målsäganden inte deltog frivilligt. Detta är också numera åklagarsidans inställning.

21. Det förhållandet att målsäganden i hög grad var passiv, tillsammans med den handgriplighet som förekom, talar med viss styrka för att HN borde ha förstått att hon inte deltog frivilligt. Samtidigt fanns det utöver detta inte några andra tecken på att hon nu inte var med på de sexuella handlingarna, till skillnad från hur det nyligen hade varit när han hållit kring hennes hals. Med beaktande av vad som i övrigt har framkommit om hur deras relation och sexuella samvaro gestaltat sig finns det inte något tydligt stöd i utredningen för att omständigheterna var sådana att HN borde ha förstått att hon denna gång inte deltog frivilligt i oralsexet och samlaget. I vart fall kan den oaktsamhet som må ha förelegat inte anses som så påfallande klandervärd att den ska bedömas som grov och föranleda straffrättsligt ansvar.

22. HN ska därför frikännas.

23. Vid denna bedömning ska skadeståndsyrkandet, som grundas på påstående om brottslig gärning, lämnas utan bifall.

I avgörandet har deltagit justitieråden Kerstin Calissendorff, Svante O. Johansson, Dag Mattsson (referent), Eric M. Runesson och Stefan Reimer
Föredragande har varit justitiesekreteraren Fredrik Lökvist